

педагогіки, де інтеграцією «охоплюються» всі сторони навчально-виховного процесу – діяльність педагогів і студентів, функціонування цілей, принципів, змісту, методів, засобів і форм навчання і виховання, всі рівні функціонування педагогічного знання. Поліморфічність, за твердженням науковця, свідчить про здатність інтеграції виступати в різних якостях, мати різні форми (види, типи) прояви в різноманітних сферах пізнання і діяльності людини.

Говорячи про органічну єдність цілого і його частин, Н. Чапаєв зазначає, що вона дає можливість визначити внутрішню структуру розвитку технологічних ліній інтеграції, утворену зі зв'язків між:

- а) кооперованими частинами;
- б) цілим і окремими частинами;
- в) цілим і сукупністю частин;
- г) цілим, частинами і знову утвореною їхньою органічною цілісністю.

Таким чином, правомірно стверджувати, що інтеграція є системою відносин і зв'язків між цілим і його частинами. При цьому в педагогічній інтеграції істотну роль відіграє «значущий компонент» (за П. Сорокіним), що надає їй сенсу і цілеспрямованості.

Ураховуючи отримані результати аналізу наукових літературних джерел, інтеграцію в системі освіти тлумачимо як механізм забезпечення цілісності на різних рівнях формування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців: на рівнях загальної моделі змісту, навчального плану, навчального предмета і навчального матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безрукова В.С. Педагогическая интеграция: сущность, состав, механизмы реализации. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике: сб. науч. трудов. 1999. № 5. С. 3–25.
2. Данилюк А. Я. Теория интеграции образования. Ростов-н/Д: Изд. РостГПУ, 2000. 440 с.
3. Чапаев Н. К., Ванштейн М. Н. Интеграция образования и производства: методология, теория, опыт: монография. Челябинск: ЧИРПО; Екатеринбург: ИРРО, 2007. 408 с.

Анжеліка Шевель
(Суми, Україна)

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОДОПОМОГИ ДІТЕЙ І МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ НЕПЛЮЄВСЬКОГО БРАТСТВА

В статті розглядається проблема формування взаємодопомоги дітей і молоді в Неплюєвському братстві. Автор аналізує концепцію Шацького С.Т. щодо дитячого співтовариства («колективу») та ідею трудової школи, реалізація якої прослідковується в діяльності Хрестовоздвиженського трудового братства, заснованого М. М. Неплюєвим, який делегував повноваження вихователя своїм старшим учням, усвідомлюючи, що вони зможуть бути ближче і зрозуміліше «меншим», ніж він сам. Ідеї братства є актуальними і відповідними, для дітей, які перебувають в школах-інтернатах або

Ключові слова: братство, взаємодопомога дітей і молоді, соціалізація, трудова школа, трудове виховання, шефство, шкільний колектив.

В статті розглядається проблема формування взаємодопомоги дітей і молоді в Неплюєвському братстві. Автор аналізує концепцію Шацького С.Т. стосовно дитячого колективу («колективу») і ідею трудової школи, реалізація якої прослідковується в діяльності Крестооздвиженського трудового братства, заснованого М. М. Неплюєвим, який делегував повноваження вихователя своїм старшим учням, усвідомлюючи, що вони зможуть бути ближче і понятніше «менше», ніж він сам. Ідеї братства актуальні сьогодні для дітей, що навчаються в школах-інтернатах або вдома-сиротинцях.

Ключевые слова: братство, взаимопомощь детей и молодежи, социализация, трудовая школа, трудовое воспитание, шефство, школьный коллектив.

The article deals with the issue of formation of mutual assistance of children and youth in the Nepluiev Brotherhood. The author analyzes the concept of S. T. Shatskiy concerning the children's community («collective») and the idea of a labor school, realization of which is traced to the activities of the Crusader Labor Brotherhood, founded by M. M. Nepluiev, who delegated the authority of the tutor to his older pupils, knowing that they would be able to be closer than himself. The ideas of fraternity are relevant today for children in boarding schools or orphanages.

Key words: brotherhood mutual assistance of children and youth, socialization, labor school, labor education, patronage, school staff.

Нинішні зміни в усіх сферах життя нашої держави потребують постійного вдосконалення національної системи освіти та виховання, пошуку ефективних шляхів підготовки учнів до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства, інтеграції у світовий освітній простір, тому сьогодні позиція педагога помітно змінюється – функції контролю перестають домінувати, а на перший план виходить дружня участь і допомога в осмисленні навколишнього життя, повага до прав дитини (на вільний час; на спілкування; на добровільну участь у колективному житті та вирішенні внутрішніх питань групи і всієї установи).

У розробці проблеми формування взаємодопомоги дітей і молоді значну роль відіграли роботи філософів (М. Бердяєва, Е. Ільєнкова, В. Кемерова, Г. Сковороди), психологів (Л. Виготського, О. Висоцького, О. Кононко, Г. Люблінської, Л. Ростовецької, В. Селіванова) та педагогів (Я. А. Коменського, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Шацького). Теоретичні основи виховання в дітей самостійності, її сутність і умови становлення розкрито у працях Н. Бочкіної, М. Громцевої, О. Ігнатової, Б. Кобзаря, Л. Кувіко, М. Левківського, І. Огороднікова, Т. Піддубської, П. Підкасистого, Н. Рентюк, О. Савченко, З. Шабаліної, Г. Щукіної та інших дослідників.

Так, Шацький С.Т. став одним із перших дослідників педагогіки дитячого співтовариства («колективу»). Він знайшов ряд закономірностей формування дитячого колективу: наявність самоврядування та чіткий розподіл обов'язків; організація корисної діяльності в умовах взаємної допомоги і контролю; шефство старших над молодшими, громадська думка, звичаїв, рух колективу вперед. Великого значення надавав

REDMI NOTE 8T
AI QUAD CAMERA

питанням самоврядування. Він прагнув до того, щоб максимальна кількість дітей брала участь у різних формах управління справами дитячого колективу (наприклад, обговорення питань на зборах вихованців).

Розвивачи ідею трудової школи, Шацький по-новому висловлював основні цільові установи трудового виховання школярів і зробив основний акцент на соціально-виховній ролі праці школярів. Школа повинна вводити дітей у посильну участь у трудовій діяльності дорослих людей. Він формулює вимоги до дитячої праці. Вона повинна бути різноманітною, продуктивною, пов'язаною з працею дорослих, систематичною і посильною, при першій зміні її виду: мати емоційне забарвлення з тим, щоб привертати задоволення, щоб кожний учень усвідомлював значущість своєї праці для народу [1, с. 67].

Реалізацію ідей запропонованих Шацьким С.Т. ми знаходимо в діяльності Хрестоваздвиженського трудового братства, заснованого М.М. Неплюєвим, що діяло в селі майже півстоліття (з 1881 до 1929 року) на своєму організації, моральними засадами і інноваціями, яка на багату випередити час.

У Братстві використовувалися найпередовіші технології, інструменти, інформація. В кінці XIX століття були телефонізовані поселення Братства – Воздвиженськ і Рождественськ. Початок XX століття приніс електрифікацію і механізацію господарства.

Все населення Братства на рубежі століть безкоштовно здобувало освіту, практично порівнянню з сучасною освітою (в цілому в початковій школі та спеціальній сільськошкільській братчій школі вчилися 9 років – і це в країні з майже нульовим рівнем грамотності). Всі братчики отримували музичну та художню освіту. Безкоштовно початкову освіту і медобслуговування надавало також жителю інших навколишніх сіл.

Крім передового аграрного і промислового виробництва (машинобудування, виробництво будматеріалів, деревообробка) в Братстві була своя театральна трупа, симфонічний оркестр, балетна студія, оркестр народних інструментів, видавничий дім. З 1880-х років використовувалася чорно-біла фотографія, а з 1916-го року – кольорова. В Братстві масово приїжджали паломники, діяла служба їх прийому та інформаційного забезпечення.

Розглянемо, як відбувалося формування взаємодопомоги дітей і молоді в Неплюєвському братстві.

Неплюєв М.М. часто навмисно делегував повноваження вихователя своїм старшим учням, усвідомлюючи, що вони зможуть бути ближче і зрозуміліше «меншій», ніж він сам.

На тлі успіхів старших вихованців у справі виховання молодших з ініціативи М. М. Неплюєва в Братстві виник братський гурток з «найбільш високих за духом старших братчиків». Всі менші вихованці були розподілені між його членами (по 4-5 чоловік на кожного старшого наставника). Наставник звалював на себе піклування про менших і турботу про їх навчання і виховання. При цьому найважливіший момент полягав з свідчення очевидців в наступному, вихованці М. М. Неплюєва наводять дуже важливі докази. Згідно встановлених правил в братському гуртку, «старші не повинні бути начальниками і суддями молодших товаришів, а бути добрими друзями і помічниками. Члени старшого братнього гуртка в школі не користуються ніякими привілеями. Поряд з усіма вони виконують

всі обов'язки і не тільки підкоряються всім встановленим правилам школи, а й повинні подавати добрий приклад молодшим в неухильному їх виконанні». Таким чином, М. М. Неплюєв не тільки сам виконував свободу імплементації своїх вихованців, але постійно делегував їм свободу виконувати подібну поведінку у інших. Уявіть собі, яка відповідальність за виховання дітей лягала на плечі так званих «старших!» Але ж такому «старшому» могло виявитися всього-навсього років 12-14. Виховуючи інших, він повинен був виконувати себе [1, с. 123].

Як пише група авторів в колективній монографії [2] шефство у школі-інтернаті може бути постійним чи мати разовий характер. Бути колективним або індивідуальним, а за змістом – найрізноманітнішим: допомогти вимити голову дівчинці з довгими косами, розчесати її, пришити гудзик, накрити стіл у їдальні, відремонтувати меблі в класі, спальні чи ігровій кімнаті, провести гру, почитати вголос книжку, допомогти приготувати домашнє завдання, погуляти в дворі школи-інтернату. Саме в таких різноманітних групах у дітей виявлялися почуття дружби і любові (турбота про менших, вияв поваги до старшого), а на їх основі – готовність до самоствердження, взаємодопомоги, турботи про іншого. Все це сприяє соціалізації вихованців школи-інтернату [2, с. 58].

Для учнів названих вище закладів освіти характерним є явище «групової залежності». У сучасній психологічній літературі замість терміна «групової залежності» використовується поняття «відчуття Ми», завдяки якому в дітей виникає те відчуття захищеності, безпеки, котре зазвичай дає сім'я. Для більшості хлопців і дівчат інтернатна установа назавжди лишається рідною домівкою, інтернатні друзі – братами і сестрами, а педагоги – старшими товаришами, порадиниками. Тому відчуття єдності, спільності інтересів і способу життя вихованців інтернатних закладів, є дуже важливим, хоча він має і серйозні негативні наслідки, оскільки протігують подальшого життя учні згаданих вище закладів відчувають недовіру до оточуючих людей (за виключенням членів своєї мікрогрупи, людей з аналогічною життєвою долею) [2, с. 77].

Інтернет-видання ZAXID.NET в проєкті «Право на дитинство», який передбачає висвітлення проблем опіки над дітьми, що з різних причин втратили своїх батьків висвітлює читачам інтерв'ю із головою Українського Інституту дитячої та юнацької психотерапії та психологічного консультування УІДП, доцентом кафедри психології Львівського національного університету ім. І.Франка, віце-президентом асоціації практикуючих психологів Львівської області Галиною Католик, керівником секції дитячо-юнацької психотерапії Української Спільноти психотерапевтів.

Католик Г. в інтерв'ю наголошує, що кожен мудрий ідею важливо не довести до абсурду. Будь-яка ідея має раціональне зерно. Те, що повинні комунікувати з людьми поза сиротинцем – це так. Сиротинці – це не тюрма. А чому б не зробити системи волонтерства? Для прикладу старшокласники могли б приходити до тих дітей... Перше – ми повинні виховати в дітей (зокрема у школі) бажання допомогти потребуючим. Друге – старші діти повинні мати опіку над молодшими. І старші діти в сиротинці повинні мати опіку (шефство) над молодшими. Це є досвід формування відповідальності за молодшого і слабшого, а також досвід делегування

відповідальності, який присутній у багатодітних сім'ях. У такій системі стосунків діти будуть його перебирати та напрацьовувати. Пам'ятаєте віршик із нашого дитинства? «Ти малий скажи малому, хай малий малому скаже, хай малий теля прив'яже!». Як мудро народ вчить! Так передаватиметься так званий посходинковий досвід, який зараз в соціумі випав повністю, бо сім'ї в нас однодітні, з батьками – дуже велика дистанція. А стосунок 18-річних батьків інакший, ніж 30-40-річних, з дітьми. Дистанція досвіду колосальна, можуть виникати великі проблеми у розумінні один одного.

Тому, вважаємо, що ідеї М.М. Неплюєва дуже актуальні в наш час, особливо в умовах перебування дітей в школах-інтернатах або сиротинцях, адже соціально-економічні зміни в українському суспільстві загострили потребу у формуванні творчої особистості, здатної свідомо та самостійно визначати власний спосіб життя, нести відповідальність за результати дій і вчинків. Це відповідним чином повинно зорієнтовувати сучасний навчально-виховний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Л.Г. «Машина времени» Н.Н. Неплюева (Социально-экономический анализ): монографія / Л.Г. Мельник. – Сумы: Університетська книга, 2018. – 368 с.
2. Сучасні проблеми виховання учнів шкіл-інтернатів: теорія і практика : колективна монографія / Бернадська Л. В., Голуб О. В., Грітчина А. І., Підборський Ю. Г., Поліщук О. В., Сизоненко І. Г., Толкачова А. С. / [кер. авт. кол. О. В. Голуб]. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. – 361 с.
3. Галина Католик. Багато дітей із сиротинців потрапляють в антисоціальні угруповання URL : http://zaxid.net/galina_katolik_bagato_ditey_iz_sirotintiv_potrplyayut_v_antisotsialni_ugrupuvannya_n1128292
4. Історія педагогіки: курс лекцій. Навчальний посібник. – К., 2004. – 171 с.

